SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1833

av Jonas Cronert och Åsa Eriksson (båda S)

Långsiktigt ansvar för kulturmiljöer av nationell betydelse

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över befintliga statliga stöd till kulturmiljövård för att säkerställa ett långsiktigt bevarande av särskilt vårdkrävande kulturmiljöer av nationell betydelse och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Strömsholms kanal och Sala silvergruva berättar om verksamheter som haft betydelse för hela Sveriges utveckling. Här finns industrihistoria, teknisk kunskap och berättelser om människors arbete. Att bevara dessa miljöer är en nationell angelägenhet, även när ansvaret för förvaltningen ligger lokalt.

Kulturmiljöer kräver återkommande underhåll och specialistkunskap. För en kanal handlar bevarandet om en sammanhängande anläggning med bland annat slussar och vattenbyggnader. En gruvmiljö omfattar byggnader och anläggningar både ovan och under jord. Vårdbehoven måste bedömas och åtgärder planeras över lång tid.

Det finns redan statliga bidrag till kulturmiljövård. Riksantikvarieämbetet fördelar huvuddelen av kulturmiljövårdsanslaget till länsstyrelserna, som beslutar om stöd till enskilda insatser. Bland andra kommuner, stiftelser och bolag kan söka bidrag för vård och tillgängliggörande. Motionens syfte är att utveckla detta stöd så att det bättre kan bära långsiktiga åtaganden för särskilt vårdkrävande miljöer.

Möjligheten att få bidrag till en åtgärd är inte samma sak som att kunna planera finansieringen av en flerårig vårdplan. Förvaltaren behöver kunna samordna arbeten, upphandla specialistkompetens och genomföra insatser i rätt ordning. När beskeden är kortsiktiga riskerar underhållet att styras av tillgängliga bidrag snarare än av vad anläggningen behöver. Uppskjutna åtgärder kan dessutom leda till större skador och högre kostnader.

Regeringen bör därför utveckla befintliga stödformer så att staten kan ingå fleråriga åtaganden om medfinansiering. Dessa bör bygga på dokumenterade vård- och underhållsplaner, tydliga prioriteringar och regelbunden uppföljning. Stödet ska ge förutsättningar för förebyggande underhåll och nödvändig restaurering, inte enbart avgränsade projekt.

Urvalet ska grundas på tydliga nationella kriterier. Kulturhistoriskt värde, anläggningens komplexitet, vårdbehov och förvaltarens förutsättningar att bära kostnaderna bör vägas samman. Bedömningen ska utgå från befintliga kunskapsunderlag och skyddsformer. Det behövs inte en ny juridisk skyddskategori för att utveckla finansieringen.

Ansvarsfördelningen mellan staten, ägaren och andra berörda aktörer måste vara tydlig. Statlig medfinansiering ska förenas med krav på långsiktig förvaltning och redovisning av hur medlen används. Den ekonomiska omfattningen behöver bedömas utifrån dokumenterade behov och hanteras inom den statliga budgetprocessen.

Kulturmiljöerna har också betydelse för besöksnäring, utbildning och lokal utveckling. Tillgänglighet och samverkan med föreningar, kommuner och företag bör därför ingå i arbetet. De kulturhistoriska värdena ska styra vilka åtgärder som är lämpliga. Möjligheten till kommersiella intäkter får inte avgöra vilka miljöer som bevaras.

Det lokala engagemanget är avgörande, men kan inte ensamt bära kostnaden för kulturarv som har betydelse för hela landet. Med flerårig statlig medfinansiering kan ansvar och ekonomiska förutsättningar bättre följas åt.

Jonas Cronert (S) *Åsa Eriksson (S)*